

VENEMAA STRATEEGILISED NARRATIIVID BALTI RIIKIDELE SUUNATUD MÕJUTUSTEGEVUSES COVID-19 KRIISI AJAL

Holger Mölder, Vladimir Sazonov

1. Sissejuhatus

Koroonaviiruse (SARS-CoV-2) ja sellest tekkiva haiguse COVID-19 laviin puhkes 2019. aasta lõpus Hiina Rahvavabariigis ning vallutas suurema osa planeedist 2020. aasta alguses.^{1,2} Pandeemia levik tõestas veel kord, et tänapäeva üleilmastuvas maailmas võime otseste sõjaliste ohtude kõrval silmitsi seista mitmekesiste ja sageli raskesti prognoositavate riskidega, mille mõju maailma julgeolekuseisundile on tihti keeruline ennustada. Tõestust sai jällegi 21. sajandil juba alates 11. septembri 2001 terroristlikest rünnakutest mitmel korral tekkinud olukord, kus suur osa maailmast ei ole valmis ebatraditsiooniliste julgeolekuohtudega (milleks COVID-19 võib kahtlemata nimetada) toimetulekuks. Eriti haavatavad on seejuures avatud demokraatlikud ühiskonnad, mis on enam mõjutatud rahva seas levivatest populaarsetest arvamustest, ning see avaldab survet poliitikutele, kes peavad otsuste elluviimisel valitsevate trendidega arvestama. Mõjutustegevuse eesmärk on aga sageli kujundada rahva arvamust, mis kandub edasi poliitikasse ja suunab seda edaspidi. 21. sajandil oma mõju oluliselt kasvatanud populistlike trendide pooldajad aktsepteerivad küll mõningaid liberaalse demokraatia põhimõtteid nagu rahva tahte suveräänsus ja enamuse võim, kuid suhtuvad skeptiliselt vähemuste põhiseaduslikesse garantiidesse ja üksikisikute õiguste kaitsesse. Pealegi ei saa populistide määratlus „homogeensest rahvast“ olla moodsa demokraatia alus, kuna see eirab arvamuste paljususe põhimõtet.³

¹ Artikkel ilmub teadusprojekti O-014 „Strateegiline narratiiv julgeolekudilemma kujundajana (08.03.2019–31.01.2023)“ toetusel (Kaitsevää Akadeemia ja Tartu Ülikool). Vt ka **Mölder, H.; Sazonov, V.** 2020. Hirmu ja paanika motiiv Venemaa Balti riikidele suunatud COVID-19-aegses mõjutustegevuses. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

² **Coronavirus.** – World Health Organization. <https://www.who.int/health-topics/coronavirus> (18.04.2020); **Paules, C. I.; Marston, H. D.; Fauci, A. S.** 2020. Coronavirus infections – More than just the common cold. – JAMA. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.0757>.

³ **Galston, W. A.** 2018. The Populist Challenge to Liberal Democracy. – Journal of Democracy, Vol. 29 (2), pp. 5–19. <https://www.journalofdemocracy.org/articles/the-populist-challenge-to-liberal-democracy/> (18.04.2020).

Lääne liberaalse demokraatia haavatavusi üritavad ära kasutada jõudude tasakaalu muutumisest huvitatud revisionistid. Rahvusvahelise ühiskonna koostegutsemisvõime jättis koroonakriisi ajal soovida ning mitmed esilekerkivad riigid⁴, kes soovivad oma positsiooni muutavas maailmakorralduses tugevdada, kasutasid olukorda ära oma mõju suurendamiseks ning potentsiaalsete konkurentide nõrgestamiseks. Sellisteks avangardseteks tõusvateks jõududeks võime tänapäevases rahvusvahelises süsteemis nimetada kindlasti Hiina Rahvavabariiki ja Venemaa Föderatsiooni. Hiina on viirusepaanikat kasutanud propagandategevuses nii Ameerika Ühendriikide kui ka Euroopa Liidu (EL) vastu, kuna peab neid potentsiaalseteks turumajanduslikeks rivaalideks.⁵ Venemaalt lähtuva mõjutustegevuse peamine eesmärk on suurendada poliitilist lõhet Euroopas ja USAs, mis aitaks nõrgendada nende mõju ja tugevdada Venemaa võimalusi oma poliitiliste huvide realiseerimisel.

SARS-CoV-2 ülemaailmne levik on vaid üks uus episood mõjutustegevuses, millega need riigid üritavad viiruse tagajärjel tekkinud kaootilisest olukorrast kasu lõigata.⁶ COVID-19st on saanud tõhus propaganda vahend, millega saab ühiskonda destabiliseerida, külvates paanikat, hirmu ning informatsioonilist segadust. Ebapiisav valmisolek kriisile reageerimiseks suurendab aga sellise mõjutustegevuse efektiivsust, mis on suunatud konkureeriva ühiskonna toimevõime ja stabiilsuse nõrgestamisele. Pandeemia levikuga on nii peavoolu- kui ka sotsiaalmeediasse paisatud hulgaliselt informüra, libauudiseid ning erinevaid vandenõuteooriaid.⁷

⁴ Vt **Lebow, R. N.** 2010. The Past and Future of War. – *International Relations*, Vol. 24 (3), pp. 243–270.

⁵ **Rough, P.** 2020. How China is Exploiting the Coronavirus to Weaken Democracies. – *Foreign Policy*, March 25. https://foreignpolicy.com/2020/03/25/china-coronavirus-propaganda-weakens-western-democracies/?utm_source=PostUp&utm_medium=email&utm_campaign=20502&utm_term=Editor&fbclid=IwAR20YdPlmmmH8JA8xvH9VvDRaGqKq73-2imqjt3-jK2QXzMNidQS5Igp0#39;s%20Picks%20OC&?tpcc=20502 (29.05.2020).

⁶ **Stratcom director: China and Russia top Covid-19 disinformation sources** 2020. – *Latvian Radio*, April 9. https://eng.lsm.lv/article/society/defense/stratcom-director-china-and-russia-top-covid-19-disinformation-sources.a355222/?fbclid=IwAR0D0JzY_6e11aVB1098BGs89703SQfM16ISmgWoxm8jisKNQVTXWfwpTBU (24.05.2020).

⁷ **Barnes, J. E.; Rosenberg, M.; Wong, E.** 2020. As Virus Spreads, China and Russia See Openings for Disinformation. – *New York Times*, March 28. <https://www.nytimes.com/2020/03/28/us/politics/china-russia-coronavirus-disinformation.html?action=click&module=RelatedLinks&pgtype=Article> (27.05.2020).

2. Analüüsimeetod ja valim

Venemaa Föderatsioon on kasutanud koroonaviirust ja sellest tekkinud kriisi samuti selleks, et luua lääne ühiskonnale ja tema väärtussüsteemi kestlikkusele, ELile ning NATO-le negatiivset kuvandit.

Selles artiklis analüüsitakse Venemaa strateegiliste narratiivide esinemist Kremli poliitikat toetavate meediaväljaannete infomõjutustegevuses Eestis, Lätis ja Leedus COVID-19 ja sellest tuleneva eriolukorra ajal. Venemaa strateegiliste narratiivide mõju uurimisel keskendusid autorid artiklitele, mis on ilmunud järgmistes Venemaa Föderatsiooni poliitikat toetavates uudistegentuurides: RuBaltic.ru, Baltnews.ee, Inosmi.ru, Взгляд.ру, Ритм Евразии ja Sputnik. Kogutud andmete analüüsiks kasutasid autorid kvalitatiivset sisuanalüüsi.⁸ Kvalitatiivse sisuanalüüsi objektiivsuse tagamiseks rakendati pilootkodeerimist, milleks kasutati pilootvalimit (kolm artiklit kolmest erinevast väljaandest). Pilootkodeerimise abil saadud esmaste tulemuste põhjal analüüsiti juba rohkemate artiklite sisu. Valimiks olid üldnimetatud allikates 2020. aasta 20. märtsist 15. maini ilmunud artiklid, milles käsitleti COVID-19 levikut ja selle mõju Baltimaadele. Kokku analüüsiti 16 artiklit.

Baltnews.ee kuulub Venemaa riiklikule meediakontsernile Rossija Segodnja, mida juhivad Dmitri Kisseljov. Eesti Kaitsepolitsei väitel on Baltnews.ee puhul tegemist Venemaa finantseeritava Kremli-meelse allikaga, mille tegevust rahastatakse erinevates Euroopa riikides asuvate variettevõtete kaudu.⁹ RuBaltic.ru alustas tööd jaanuaris 2013 väidetavalt Moskva ja Kaliningradi teadlaste initsiatiivil ning selle peatoimetaja on Sergei Rekedo.¹⁰ Inosmi.ru on veebiväljaanne, mis registreeriti 8. aprillil 2014 ja mis kuulub riiklikule ettevõttele Rossija Segodnja. Inosmi.ru pole otse suunatud Baltimaadele, kuid selleski allikas ilmub palju Baltimaadele keskendunud temaatilisi artikleid, kusjuures see väljaanne tegeleb peamiselt välismaa uudistega.¹¹

⁸ **Kracauer, S.** 1953. The Challenge of Qualitative Content Analysis. – The Public Opinion Quarterly, Vol. 16, No. 4, pp. 631–642; **Kuckartz, U.** 2014. Qualitative Text Analysis: A Guide to Methods. Practice & Using Software. London: Sage Publications.

⁹ Vt nt **Kaitsepolitsei aastaraamat** 2015. Koostanud Harrys Puusepp. Tallinn: Iloprint, lk 9. https://www.kapo.ee/sites/default/files/public/content_page/aastaraamat-2015.pdf (10.05.2020). Baltnews.ee propagandistlikkust käsitletakse järgmises artiklis: **Uuriv ajakirjandus valgustab Kremli propagandamasina siseelu.** 2018. – Propastop, 3. september. <https://www.propastop.org/2018/09/03/4187/> (16.09.2018).

¹⁰ **Редакция.** – RuBaltic.ru. <https://www.rubaltic.ru/edition/> (19.05.2020).

¹¹ **Springe, I.** 2017. How Russian Propaganda Becomes Even Nastier in Baltic News. – Re:Baltica, March 29. <https://en.rebaltica.lv/2017/03/how-russian-propaganda-becomes-even-nastier-in-baltic-news/> (24.04.2020).

Infoagentuur Sputnik rajati Venemaa mõjutustegevuse arendamiseks välisriikides, kuid selle tegevus peatus Eestis 2019. aastal.¹² Balti riikidest tegutseb Sputniku esindus edasi Lätis. Leedule orienteeritud Sputnik Lietuva server paikneb Venemaal. Ajalehe Взгляд.ru veebipõhine portaal kuulub ajalehele Взгляд, mille peatoimetaja on Konstantin Kondrašin ning mis ilmub alates 2005. aasta maikuust. Ajalehe toimetus asub Moskvast.¹³ Portaal Ритм Евразии on venekeelne platvorm, mis on esmajoones mõeldud poliitikutele, ühiskonnategelastele, ekspertidele ja ajakirjanikele postsovetlikus ruumis, kuid sellel on ka laiem sihtauditoorium.¹⁴

3. Strateegilised narratiivid Venemaa infomõjutustegevuses

Miskimmon, O'Loughlin ja Roselle sedastavad, et strateegilised narratiivid võivad puudutada: 1) rahvusvahelist süsteemi, väljendades seda, kuidas poliitiline toimija (riik, rahvusvaheline organisatsioon, huvigrupp jt) kujundab arusaamu rahvusvaheliste suhete korraldamisest; 2) poliitikat, näiteks poliitiliste toimijate soovi mõjutada rahvusvahelisi relvastuskontrolli läbirääkimisi või seda, kui sekkutakse osapoolte vaidlustesse relvakonfliktide ohjamisel; 3) identiteeti ehk seda, kuidas poliitilised toimijad soovivad projitseerida oma identiteeti rahvusvahelistes suhetes.¹⁵ Kui poliitilistel toimijatel õnnestub joondada süsteemi, poliitika ja identiteedi narratiivid vastavaks nende endi püstitatud strateegilistele eesmärkidele, siis seda suurem on nende võimalus kasvatada oma mõju rahvusvahelistes suhetes.¹⁶

Venemaa strateegilised narratiivid kujundatakse sageli selle järgi, millised on mõjutustegevuse potentsiaalsed sihtgrupid ja nende huvid. Sihtgruppide hulka kuuluvad mitmesugused eliidivastased (ingl *anti-establishment*) rühmitused, euroskeptikud, Ameerika-vastased, immigratsiooni- ja globaliseerumisvastased liikumised, kokkuhoiupoliitikaga rahulolematud ning paljud teised nii poliitilise spektri paremal kui ka vasakul tiival paiknevad

¹² **Sputnik peatas Eestis tegevuse.** 2019. – Err.ee, 31. detsember. <https://www.err.ee/1019225/sputnik-peatas-eestis-tegevuse> (23.05.2020).

¹³ **Выходные данные.** – Взгляд. <https://vz.ru/about/staff.html> (25.05.2020).

¹⁴ **О проекте.** – Ритм Евразии. <https://www.ritmeurasia.org/articles--o-proekte-167> (18.05.2020).

¹⁵ **Miskimmon, A.; O'Loughlin, B.; Roselle, L.** 2013. Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order. Routledge.

¹⁶ **Miskimmon, A.; O'Loughlin, B.; Roselle, L.** (eds.) 2018. Forging the World. Strategic Narratives and International Relations. Ann Arbor: University of Michigan Press, p. 3.

lääne ühiskonna suhtes opositsioonilised liikumised. Venemaa strateegilised narratiivid viiakse sihtgruppideni avalike ja varjatud meetoditega, mis on hoolikalt kohandatud rahulolematute kogukondade konkreetsetele probleemidele. Venemaa mõjutustegevus väljaspool postsovetlikku ruumi produtseerib ja levitab strateegilisi narratiive, mis võimendavad või kujundavad arusaamu maailmast ja poliitilisi eelistusi vastavalt Venemaa välispoliitilistele eesmärkidele. Selle juures jäävad edastatavad narratiivid sageli deklaratiivseks, ilma et oleks kindlaks määratud konkreetset sammud ja ajakava või hinnatud nende tõhusust eesmärkide saavutamisel.¹⁷

Kremli kauaaegse juhtiva ideoloogi Vladislav Surkovi¹⁸ jaoks on kõrgeim strateegiline eesmärk muuta Venemaa maailma juhtivaks jõuks ja selleks peab riik eelkõige pakkuma oma kodanikele heaolu.¹⁹ Surkovi kontseptsioon – moderniseerumine ilma läänestumiseta – on tugevasti mõjutanud Vladimir Putini administratsiooni poliitikat ja avaldanud üsna märkimisväärset mõju Venemaa levitatavatele strateegilistele narratiividele. Surkovi arusaamu Venemaa suveräänsest demokraatiast võib mõista kui Venemaa eripärast teed püstitatud eesmärkide saavutamiseks, kusjuures keegi ei dikteeri väljastpoolt Venemaale ja venelastele seda, kuidas see tee peaks kulgema. Tema kontseptsiooni üks oluline teema on tugevdada Venemaa majanduse konkurentsivõimet. Venemaa toorainetel põhinev majandus tuleks muuta uuenduslikuks ja intellektuaalseks majanduseks.²⁰ G. H. Karlsen väidab erinevate riikide luureraportite põhjal tehtud analüüsis, et Venemaal on kolm strateegilist peaesmärki: tagada riigi sees kehtiv võim ja julgeolek, säilitada oma mõjuvõimu lähivälismaal (endised NSV Liidu vabariigid, v.a kolm Balti riiki) ning kindlustada endale rahvusvaheliselt suurvõimu staatus.²¹

Rahvusvahelist süsteemi käsitlevates strateegilistes narratiivides, mida Venemaa levitab, kirjeldatakse läänemaailma koos selle institutsiooniga (EL, NATO jt) valdavalt kui kaduvat ja kahanevat jõudu, kes kannatab

¹⁷ **Kuhr**, N.; **Feklyunina**, V. (eds.). (2017). Assessing Russia's power: A report. King's College London and Newcastle University. [**Kuhr**, **Feklyunina** 2017]

¹⁸ Surkov oli president Putini nõunik kuni veebruarini 2020.

¹⁹ **Mäkinen**, S. 2011. Surkovie Narrative on the Future of Russia: Making Russia a World Leader. – Journal of Communist Studies and Transition Politics, Vol. 27 (2), p. 145. <https://doi.org/10.1080/13523279.2011.564084>.

²⁰ **Surkov**, V. 2008. Russian political culture: The view from utopia. – Russian Social Science Review, Vol. 49 (6), pp. 81–97. <https://doi.org/10.1080/10611428.2008.11065310>.

²¹ **Karlsen**, G. H. 2019. Divide and rule: ten lessons about Russian political influence activities in Europe. – Palgrave Communications, Vol. 5 (19), p. 5. <https://doi.org/10.1057/s41599-019-0227-8>. [**Karlsen** 2019]

liberaalsete demokraatlike väärtuste all, mida võrdsustatakse nõrkusega.²² Viimasel ajal pöörab Venemaa oma strateegilistes narratiivides rohkem tähelepanu rahvusvahelisele õigusele. Peamiselt seisneb see vastandumises normatiivse jõuna USA hegemooniale ning soovis esitada Washingtoni kui jõudu, kes eirab rahvusvahelise õiguse norme. Sealjuures ei pretendeeri Venemaa normilooja staatusele, vaid soovib koos lääneriikidega luua uut mõjusfäärideks jaotatud normatiivset maailmakorda, mis ei pruugi aga olla alati kooskõlas ELi ja USA poliitiliste ambitsioonidega.²³ Venemaa narratiivis kirjeldatakse lääne institutsioone eelkõige korruptiivse ja reforme vajavana, mistõttu Venemaa toetabki läänele alternatiivseid koostööformaate, näiteks BRICS (Brasiilia, Venemaa, India, Hiina ja Lõuna-Aafrika Vabariik).²⁴ Balti riike kirjeldatakse kui läänemaailma perifeeriat, kelle uued peremehed on hüljanud, mistõttu neid ootab majanduslik ja sotsiaalne allakäik.

Venemaa Föderatsiooni konstrueeritud poliitilised strateegilised narratiivid tähtsustavad Venemaa rolli traditsiooniliste konservatiivsete väärtuste kandjana, kes päästab maailma manduva läänemaailma liberaalse ideoloogia kütkeist.²⁵ Mõnel juhul on need narratiivid mõjutatud pigem kohalikule auditooriumile suunatud impeeriuminostalgias ja võõrandunud avalikkuse meeleoludest välismaal. Kaks domineerivat motiivi kerkivad tugevasti esile: patriootlik kuvand Venemaast kui suurvõimust ja tsivilisatsioonist ning vene ühiskonna julgeolekustamise vajadus.²⁶ Venemaa propagandas esinevate narratiivide maailmas on oluline Venemaa eripära ja alternatiivsuse rõhutamise, mistõttu leitakse hõlpsasti ühine keel rahulolematute kogukondadega lääneriikides, see tähendab aga tõsist väljakutset nii lääneriikide sisemisele stabiilsusele kui ka nende ideoloogilisele ühtsusele liberaaldemokraatlike väärtuste kaitsel.²⁷

²² **Szostek, J.** 2017. The Power and Limits of Russia's Strategic Narrative in Ukraine: The Role of Linkage. – *Perspectives on Politics*, Vol. 15 (2), pp. 379–395. <https://doi.org/10.1017/S153759271700007X>; **Sakwa, R.** 2007. Vladimir Putin and Russian Foreign Policy towards the West: Towards a New Realism. – Gower, J.; Timmins, G. (eds.). *Russia and Europe in the Twenty-First Century. An Uneasy Partnership*. Anthem Press, pp. 1–22. <https://doi.org/10.7135/UPO9781843317548.004>.

²³ **Kuhr, Feklyunina** 2017.

²⁴ **Hinck, R. S.; Kluver, R.; Cooley, S.** 2018. Russia re-envisioning the world: strategic narratives in Russian broadcast and news media during 2015. – *Russian Journal of Communication*, Vol. 10 (1), p. 27. <https://doi.org/10.1080/19409419.2017.1421096>.

²⁵ **Laruelle, M.; Radvanyi, J.** 2018 *Understanding Russia: The Challenges of Transformation*. Rowman and Littlefield Publishers, p. 126.

²⁶ **Kuhr, Feklyunina** 2017.

²⁷ *Ibid.*

Identiteeti rõhutavate strateegiliste narratiividega kujutatakse Venemaad kui omapäraselt ja omaette tsivilisatsiooni. President Putin on nimetanud Venemaad unikaalseks tsivilisatsiooniks, mida tuleb kaitsta, arendades geneetikat, tehisintellekti, mehitamata sõidukeid ja muud kõrgtehnoloogiat.²⁸ Identiteedipõhised strateegilised narratiivid on sageli rajatud tugevale *meie* ja *teiste* vastandusele, mida toetab narratiiv sellest, et Balti riikides surutakse alla venekeelseid elanikke, keda nende rahvusliku identiteedi tõttu vaenatakse ja kes jäetakse ilma mitmest põhiõigusest.²⁹ Ühtlasi kohtab Kremli poliitikale sümpatiseerivates strateegilistes narratiivides russofoobiale viitavaid motive.³⁰ Andreas Ventsel ja teised on arvamisel, et russofoobia mõistet on Venemaal „kasutatud nii sise- kui ka välispoliitilistel eesmärkidel ja ajalooliselt on Kremli võimueliit russofoobia narratiivi alla koondanud suure osa Venemaa suhtes negatiivsest infovoost“³¹. Väga sageli esinevad Venemaa levitatavates strateegilistes narratiivides erinevad vandenõuteooriad, mis käsitlevad lääne tsivilisatsiooni vandenõu Venemaa vastu. Konspiratiivne mõtlemine oli juba Venemaa impeeriumi aegadel laialt kasutatud poliitiline tööriist, millega hoiti ühiskonda ühtses konstrueeritud teaberoomis. Nõukogude ajal oli ühiskonnas laialt levinud veendumus, et lääneriigid unistavad Nõukogude Liidu hävitamisest ja alandamisest, ning selline konspiratiivne mõtlemine on üle kandunud nüüdsesse Venemaa Föderatsiooni.³²

Üleilmse koroonakriisi ajal ei ole Venemaa mõjutustegevus lääne suunal näidanud raugemise märke. Saara Jantunen viitab põhimõttelisele erinevusele lääne ja Venemaa mõjutustegevuses: läänes seab seadusandlus põhimõttelised

²⁸ **Russia Is a ‘Distinct Civilization,’ Putin Says.** 2020. – The Moscow Times, May 18. <https://www.themoscowtimes.com/2020/05/18/russia-is-a-distinct-civilization-putin-says-a70295> (29.05.2020).

²⁹ Vt **Lucas, E.; Pomerantsev, P.** 2016. *Winning the Information War: Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe.* CEPA Report. Washington, D.C.: Center for European Policy Analysis (CEPA).

³⁰ Russofoobia kohta vt nt **Darczewska, J.; Żochowski, P.** 2015. *Russophobia in the Kremlin’s Strategy. A Weapon of Mass Destruction.* – Point of View, 56. Warsaw: Centre of East European Studies; **Metlev, S.** 2018. Russofoobia mõiste Kremli keeles. – Postimees, 7. juuni. <https://arvamus.postimees.ee/4500778/sergei-metlev-russofoobia-moistekremli-keeles> (16.05.2020); **Ventsel, A.; Sazonov, V.** 2018. Russofoobia mobiliseeriv jõud. – Postimees, 26. juuni. <https://arvamus.postimees.ee/4509822/andreas-ventsel-ja-vladimir-sazonovrussofoobia-mobiliseeriv-joud> (10.05.2020).

³¹ **Ventsel, A.; Hansson, S.; Madisson, M.-L.; Sazonov, V.** 2018. Hirmu mehhanismid strateegilistes narratiivides õppuse Zapad 2017 näitel. – Sõjateadlane, nr 8, lk 118.

³² **Mölder, H.; Sazonov, V.** 2019. *The Impact of Russian Anti-Western Conspiracy Theories on the Status-related Conflict in Ukraine: The Case of Flight MH17.* – Baltic Journal of European Studies, Vol. 9 (3), pp. 96–115.

piirangud mõjutustegevuse kasutamiseks riigi ja sõjaliste organisatsioonide kommunikatsioonis, mis on oma sihtrühmadele suunatud, kuid Venemaal selliseid piiranguid ei tunta, seega seda probleemi ei ole.³³ 3. veebruaril 2020 kuulutas Maailma Terviseorganisatsioon (ingl *World Health Organization*, WHO) koroonaviiruse globaalseks ohuks ning pärast seda hakkasid sotsiaalmeedias levima sõnumid, mis kuulutasid selle uut tüüpi bioloogiliseks relvaks. Lääne analüütikud usuvad, et kampaania algatas president Vladimir Putin, kes on varemgi välja tulnud väidetega, et ulatuslike epideemiate, nagu gripi-, ebola- ja nüüd ka koroonaeptideemia taga on Ameerika teadlased.³⁴ New York Timesi järgi ei ole selles midagi üllatavat, sest oma 16-aastase KGB-karjääri jooksul (1975–1991) vastutas Putin muu hulgas kampaania eest, millega süüdistati Ameerika Ühendriike epideemiate kasutamises bioloogilise relvana, kusjuures neist pälvivad kõige rohkem tähelepanu süüdistused HI-viiruse väljatöötamises.³⁵

Vastandumine läänele on ka koroonaviiruse tagajärgede esitamisel üks peamisi motive, millega seatakse kahtluse alla lääne suutlikkus kriisiga edukalt toime tulla, ning narratiivide konstrueerimisel ei põlata ära tagasi-pöördumist konspiratiivsete allikate poole. Venemaale sümptiseerivas sotsiaalmeedias levitati agaralt konspiratsiooni pooldava viiruseblogi *Naturalnews.com*³⁶ väiteid selle kohta, et teadlased on koroonaviiruse laboris konstrueerinud, kasutades selleks geenitehnoloogia saavutusi, mis on endast järele jätanud geneetilise koodi, mida on võimalik ainult tehnikult tekitada. Blogis väidetakse, et nii ameeriklaste Haiguste Kontrolli ja Tõrje Keskus (ingl *Centers for Disease Control and Prevention*, CDC) kui ka WHO üritavad koroonaviiruse tekkepõhjuseid varjata, sest viirus pääses valla Hiina bioloogilise relva laboritest, nagu pääses ebola 1989. aastal samamoodi välja USA laboritest. Mitmed USA eksperdid viitavad Venemaa uuele strateegiale, mille järgi koostatakse ise vähem vaeuudiseid ja pigem levitatakse teiste

³³ Jantunen, S. 2018. Infosõda. Tlk Tuule Meri. Tallinn: Kultuurileht, lk 158–159.

³⁴ Broad, W. J. 2019. Putin's Long War Against American Science. – New York Times, April 13. <https://www.nytimes.com/2020/04/13/science/putin-russia-disinformation-health-coronavirus.html> (17.05.2020). [Broad 2019]

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Adams, M. 2020. Irrefutable: The coronavirus was engineered by scientists in a lab using well documented genetic engineering vectors that leave behind a “fingerprint”. – NaturalNews.com, February 3. <https://www.naturalnews.com/2020-02-03-the-coronavirus-was-engineered-by-scientists-in-a-lab.html> (14.04.2020).

toodetud sõnumeid, mis tekitavad hirmu ja kaost. Võimalik, et selliseid liba-uudiseid isegi ostetakse sisse.³⁷

Venemaa infomõjutustegevus on olnud märkimisväärselt aktiivne: videod, mida rahvusvaheline telekanalite võrk RT levitab YouTube'i kaudu, koguvad päevas kuni miljon vaatajat ning alates 2005. aastast on neid külastatud neli miljardit korda.³⁸ RT strateegia on orienteeritud eelkõige vene-, inglise-, hispaania- ja araabiakeelsele vaatajale, neist kolmes esimeses kategoorias on olnud edukad, kuid RT araabiakeelsete kanalite mõju on väiksem.³⁹ 2012. aastal asutati Peterburis Internetiuuringute agentuur, millest kujunes edukas trollimisettevõte, mis korraldas mõjutusotstarbelisi sotsiaalmeediakampaaniaid Facebookis, Twitteris ja Instagramis ning oli edukas Ameerika Ühendriikides, kus agentuuri postitused jõudsid kümnete miljonite sotsiaalmeedia kasutajate arvutitesse.⁴⁰

Üleilmne koroonakriis andis tugeva hoobi rahvusvahelisele koostööle, sealhulgas käivitus ELi koostöö kriisi reguleerimisel palju hiljem, kui jõustati rahvuslikud kaitsemeetmed. Hoolimata Schengeni ühise viisaruumi kokkuleppest, millega suur osa ELi liikmesriike on liitunud, algas liikmesriikide piiride omaalgatuslik sulgemine, mida teiste liikmesriikidega ei koordineeritud. Viiruseohtu eirati jaanuaris ja veebruaris (enne kriisi jõudmist laineharja tippu), kui sellega võitlemine oleks olnud palju efektiivsem.⁴¹ Kaootiline tegevus ühismeetmete elluviimisel pakkus aga Venemaale ja teistele Euroopa nõrgestamisest huvitatud jõududele kerge võimaluse propagandasõja rünnakuteks, millega näidati ELi puudulikku koostegutsemisvõimet.

Venemaalt lähtunud narratiivid näitavad Venemaa Föderatsiooni ühemõtteliselt abistaja, mitte abistatava rollis. See tõusis tähtsale kohale

³⁷ **Broad** 2020.

³⁸ **Director of National Intelligence**. 2017. Background to "Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections": The Analytic Process and Cyber Incident Attribution, January 6. Washington, D.C.: Intelligence Community Assessment. https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf (06.05.2020).

³⁹ **Ortung, R. W.; Nelson, E.** 2019. Russia Today's strategy and effectiveness on YouTube. – Post-Soviet Affairs, Vol. 35 (2), pp. 77–92. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1060586X.2018.1531650?journalCode=rpsa20> (17.05.2020).

⁴⁰ **Howard, P. N.; Ganesh, B.; Liotsiou, D.; Kelly, J.; François, C.** 2018. The IRA, Social Media and Political Polarization in the United States, 2012–2018. – Working Paper, December 17. <https://comprop.oii.ox.ac.uk/research/ira-political-polarization/> (11.05.2020).

⁴¹ **Parts, M.** 2020. Paet: Euroopa sulgemise vigadest on vaja tulevikus õppida. – Postimees, 8. mai. <https://maailm.postimees.ee/6968855/paet-euroopa-sulgemise-vigadest-on-vaja-tulevikus-oppida> (29.05.2020).

rahvusvahelises meedias koroonakriisi haripunktis Euroopas märtsi keskel, kui Venemaa Föderatsioon, nagu ka Hiina Rahvavabariik ja Kuuba, pakkus abi koroonakriisi keskmesse sattunud Itaaliale. Venemaa Föderatsioon saatis Itaaliasse peamiselt diagnostikaseadmeid ja desinfitseerimisvahendeid.⁴² Hiina seevastu tarnis eelkõige hingamisaparaate ja meditsiinimaske.⁴³ Analüütik Mark Galeotti usub, et Venemaa abi põhiline eesmärk oli seotud luuretegevusega, et koguda võimalikult palju infot lääneriikide võitlusest viirusega, kusjuures Venemaa ekspertide hulgas oli luurega seotud inimesi.⁴⁴

Humanitaarabi teema kerkis esile teistegi ELi liikmesriikide vastu suunatud infomõjutustegevuses, millest ei pääsenud ka Eesti. Venemaa meedia näitas 2020. aasta märtsi lõpus Hiinast Tallinna lennuväljale saabunud kaitsemaske Venemaa humanitaarabina Eesti riigile, sest kaitsemaskid tõi Tallinnasse Venemaalt renditud lennuk.⁴⁵ Venemaa välisminister Sergei Lavrov ütles Venemaa Esimese Telekanali saates „Bolšaja igra“ (vn „Suur mäng“), et paljud NATO ja ELi liikmesriigid oleksid huvitatud Venemaa abist COVID-19 peatamisel, kuid nende „suured vennad“ (organisatsioonide juhtriigid) olevat sellise abi ära keelanud.⁴⁶ Ka Itaaliasse saadetud abi puhul väitis Lavrov, et EL on keeldunud Itaaliat toetamast, mistõttu Itaalia peaminister Giuseppe Conte pöördus Venemaa poole.⁴⁷ Siin tuleb välja poliitiline strateegiline narratiiv, mis peegeldab rahvusvahelisi suhteid ja mida Lavrov püüab edendada – Venemaa on valmis võtma vastutuse süsteemi ladusa toimimise eest, kuna ELi liikmesriigid pole selleks suutelised või neil puudub selleks tahe. Kokkuvõttes ei muutunud Venemaa strateegiliste

⁴² See teema on tekitanud teravaid vaidlusi ka Itaalias. Nt Itaalia ajalehe La Stampa väitel osutus ca 80% Venemaalt saadetud abist tarbetuks ja kasutuks võitluses COVID-19 vastu. **Prothero, M.** 2020. Russia sent Italy a military convoy of medical supplies to help with the coronavirus outbreak. Italy said it was useless and accused them of a PR stunt. – Business Insider, March 26. <https://www.businessinsider.com/coronavirus-italy-russia-military-convoy-supplies-useless-pr-stunt-2020-3> (10.05.2020).

⁴³ **Ajaleht: 80 protsenti Vene sõjaväe abist Itaaliale osutus kasutuks** 2020. – Err.ee, 26. märts. <https://www.err.ee/1068903/ajaleht-80-protsenti-vene-sojavae-abist-itaaliale-osutus-kasutuks> (27.04.2020).

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ **Einmann, A.** 2020. Kremli propagandasõnum: maskid Eestisse on Venemaa humanitaarabi. – Postimees, 6. aprill. <https://www.postimees.ee/6943089/kremli-propagandasonum-maskid-eestisse-on-venemaa-humanitaarabi> (10.05.2020).

⁴⁶ **Several EU countries cannot ask for Russia's help because of their 'big brothers'** – Lavrov. 2020. – TASS Russian News Agency, April 26. <https://tass.com/politics/1149715> (10.05.2020).

⁴⁷ **Giuffrida, A.; Roth, A.** 2020. Moscow's motives questioned over coronavirus aid shipment to Italy. – The Guardian, April 27. <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/27/moscow-motives-questioned-over-coronavirus-aid-shipment-to-italy> (21.05.2020).

narratiivide iseloom COVID-19 puhangu ajal Euroopas palju, sest läänele vastandumise motiiv jäi püsima nagu ka toetumine vandenõuteooriatele. Järgnevas peatükis käsitletakse lähemalt strateegiliste narratiivide kulgemist koroonakriisiaegses Venemaa infomõjutustegevuses Eestis, Lätis ja Leedus.

4. Venemaa infomõjutustegevus Balti riikides koroonakriisi ajal

Venemaa ametlikes strateegilistes narratiivides ei räägita enam küll Balti riikidest kui Venemaa impeeriumi lahutamatu osast, kuid kindlasti ollakse huvitatud nende kuulumisest Venemaa mõjusfääri, kus Baltikum muutuks võimalikuks „aknaks Euroopasse“, mille kaudu saab avaldada survet sellistele lääneriikide poliitilistele institutsioonidele nagu EL ja NATO.⁴⁸ Sellel põhjusel ollakse huvitatud sellest, et Baltimaad oleksid ebastabiilne piirkond, kus leviksid tugevad euroskeptilised meeleolud.

Selles peatükis analüüsime mõningaid strateegilisi narratiive, mida Balti riikides kõige rohkem levitatakse ja millega rõhutatakse: 1) pandeemiajärgset majanduslikku allakäiku ja riikide suutmatust kriisi hallata, 2) ELi jätkusuutlikkuse ja tema demokraatliku ülesehituse nõrkusega seotud probleeme, 3) venekeelsete elanike diskrimineerimise ja russofoobia levikut Balti riikides. Esinevad kõik kolm Miskimmoni, O’Loughlini ja Roselle’i kirjeldatud strateegiliste narratiivide arhetüüpi: poliitilised, rahvusvahelist süsteemi ja indentiteeti kujundavad narratiivid. Venemaalt pärit strateegilistes narratiivides tõstetakse esile rahvusvaheliste organisatsioonide suutmatust kriisiga toime tulla, Balti riikide poliitika ebaõnnestumist ning lääne liberaalsetele väärtustele toetuva Euroopa identiteedi läbikukkumist koroonakriisis.

4.1. Poliitilised ja majanduslikud narratiivid

Venemaa poliitiliste narratiivide levikul on Balti riikides olnud pandeemia ajal suur osakaal infomanipulatsioonidel, mis puudutavad majanduslanguse ja -kriisi teemat. RuBaltic.ru väljaandes 30. märtsil avaldatud Mihhail Krištali artiklis „Kes on Baltimaades saanud kõige rohkem kannatada koroonaviiruse

⁴⁸ Vt **Radin, A.** 2017. Hybrid Warfare in the Baltics: Threats and Potential Responses. Santa Monica: Rand Corporation; vrd ka **Karlsen** 2019.

tõttu?“ toonitatakse seda, kui katastroofilises seisus on Baltimaade majandus pandeemia järel. Krištal toob sisse statistilised andmed, üritades muuta artiklit usaldusväärsemaks, ja väidab muu hulgas, et koroonapandeemia jagas riigid tinglikult kahte gruppi. Neist esimesse kuuluvad riigid, kellel on olemas vajalik finantsiline turvapadi karantiinimeetmetest tulenevate kaotuste minimeerimiseks. Teise gruppi liigituvad riigid, kelle majandus sõltub välistoetusest, ja neis saavad koroonaviiruse tagajärjed olema kõige karmimad. Balti riigid kuuluvad autori väitel teise kategooriasse. Info Balti riikide kohta esitatakse negatiivse alatooniga, nt „seetõttu on isegi raske ette kujutada, milliste prognoosidega „rõõmustatakse“ leedulasi mõne aja pärast“⁴⁹.

Krištali väitel on koroonaviiruse tõttu saanud Balti riikidest kõige rohkem kannatada kõige väiksema elanike arvuga Eesti.⁵⁰ 20. märtsil avaldatud uudisloos, mis tugineb vestlusele Eesti raudteelaste ametiühingu juhi Oleg Tšubaroviga, prognoositakse, et pandeemia ajal piiride sulgemine Venemaaga võib lisaks reisijateveo katkemisele lõplikult hävitada raudteetransiidi Baltimaade kaudu.⁵¹ Artiklis tuuakse võrdlusi ajaga, mis järgnes 2007. aasta pronksiööle, kui transiit Venemaaga vähenes drastiliselt, andes suure hoobi Eesti ning teiste Baltimaade majandusele.

Eesti ekspeaministri Tiit Vähi hinnangul läks pronksiöö maksma Eestile 8 miljardit eurot, majanduskasv vähenes kaks korda ja Eesti transiit ei ole endisi kaubavahetuse näitajaid enam uuesti saavutanud.

*2019. aastal vähenes rongide arv Venemaalt kaks korda – kaheteistkümnelt rongipaarilt kuueni päevas. Võrdluseks liikus 2006. aastal Eesti raudtee kaudu päevas 32 rongi Venemaalt.*⁵²

Sarnaseid hirme selle kohta, et raudteetransiidi lõppemine toob kaasa katastroofilise majandusmõju, on varemgi üles puhutud Kremli kontrollitud meedias. Kindlasti mõjutab transiidi vähenemine riikide majandust tervikuna negatiivselt, kuna kaubavedu raudteel kahaneb, kuid seda mõju ei tasu üle hinnata. Aprillis 2016 väitis Tallinna Sadama juhatuse esimees Valdo Kalm,

⁴⁹ Криштал, М. 2020. Кто в Прибалтике сильнее всех пострадал от коронавируса? – RuBaltic.ru, 30 марта. <https://www.rubaltic.ru/article/politika-i-obshchestvo/30032020-ktov-pribaltike-silnee-vsekh-postradal-ot-koronavirusa/> (27.04.2020).

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Последний гвоздь? Коронавирус может «добить» железнодорожный транзит через Прибалтику 2020. – Baltnews.ee, 20 марта. https://baltnews.ee/ekonomika_online_novosti/20200320/1018421925/Posledniy-gvozd-Koronavirus-mozhet-dobit-zheleznodorozhnyy-tranzit-cherez-Pribaltiku.html (11.05.2020).

⁵² *Ibid.*

et Venemaa-suunalise raudteetransiidi vähenemine ei mõjuta nende ettevõtte tegevust märkimisväärselt, sest kaubagrupiti on mõju erinev. Kõige rohkem puudutab see naftasaaduste vedu, kuid seda kompenseerivad teised ärivaldkonnad ja reisijatevedu. EVR Cargo juhatuse esimehe Raul Toomsalu väitel (aprill 2016) pole aga keegi keelanud Eesti transiidisektoril otsida uusi kaubateid ning partnereid.⁵³

Mitmed autorid kujutavad oma arvamusalustes Balti riike ebakindla ning ebastabiilse majanduskeskkonnana, milles ei suudeta elanikke tööga kindlustada ning seetõttu on sealt suurenenud väljaränne. Evita Puriņa väitel on kriisi algusest 22. aprillini (Leedu välisministeeriumi andmetel) avaldanud soovi tulla Leetu tagasi vaid 4000 inimest.⁵⁴ Strateegilise kultuuri fondi elektroonilises väljaandes 27. aprillil ilmunud Anatoli Ivanovi artiklis „Katk kolme Baltimaa tarre – kõikidest rongijaamadest tuuakse remigrante“⁵⁵ räägitakse kümnetest tuhandetest välismaalt Baltimaadesse tagasi pöördunud inimestest, kes ei leia kodumaal enam tööd.⁵⁶ Artiklis väidetakse samuti seda, et suurenenud väljarände tagajärjel jäävad Baltimaad varsti inimtühjaks.

Kui Baltimaadest sõidab ära kasvõi 500 000 inimest, tekivad kaardil inimtühjad rajoonid. Pole välistatud et lähiperspektiivis täituvad Eurostati prognoosid, mille järgi jääb 2050. aastaks Leedusse alles 2 miljonit, Lätisse 1,3 miljonit ja Eestisse vaid 1 miljon elanikku.⁵⁷

Artiklis toodud prognoosidega üritatakse illustratiivselt näidata, et demograafilises mõttes ootab Baltimaid veel süngem tulevik, mida paljuski on põhjustanud just nende majanduslik nõrkus ning suutmatus tagada elanikele töökohti. Venemaa väljaannetes on leedulaste väljarännet Leedust

⁵³ **Eesti ja Venemaa vaheline raudteetransiit langeb poole võrra** 2016. – Postimees, 11. aprill. <https://majandus24.postimees.ee/3651659/eesti-ja-venemaa-vaheline-raudteetransiit-langeb-poole-vorra> (10.05.2020).

⁵⁴ **Пурина, Э.** 2020. «Чума на три прибалтийские хаты»: что пишут в России об Эстонии и Латвии во времена Covid-19. – Rus.Postimees.ee, 2 мая. <https://rus.postimees.ee/6964048/chuma-na-tri-pribaltiyskie-haty-cto-pishut-v-rossii-ob-estonii-i-latvii-vo-vremena-covid-19> (10.05.2020).

⁵⁵ **Иванов, А.** 2020. Чума на три прибалтийские хаты – со всех вокзалов поезда везут домой реэмигрантов. – Фонд стратегической культуры, 27 апреля. <https://www.fondsk.ru/news/2020/04/27/chuma-na-tri-pribaltiyskie-haty-vezut-domoj-reemigrantov-50733.html> (27.04.2020). [Иванов, А. 2020]

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*

võrreldud isegi Stalini-aegsete massirepressioonidega⁵⁸ ning viidates Leedu poliitikule Romualdas Ozolasele (1939–2015) väidetakse, et kokkuvõttes tekitasid stalinlikud repressioonid 1940. aastatel Leedule vähem kahju kui praeguste võimude poliitika, mille mõjul on aastatel 2014–2017 lahkunud Leedust 50 000 leedulast aastas.⁵⁹ Ivanov maalib Eesti ja Läti olukorrast samuti üpris negatiivse pildi, väites, et neis riikides võib töötus varsti kasvada paljudes tähtsates majandusharudes.

*Koroonapandeemia tõttu võib Eestis kaotada töö 65 000 inimest töötlevas tööstuses, ehituses, transpordis, logistikas, kaubanduses. Tallinnas räägitakse juba ametlikult SKP vähenemisest 7% võrra, kuid rahandusministeeriumi eelarve koostamisel ennustati majanduskasvaks 2,2%. Lätis on töötu staatuses 67 000 inimest.*⁶⁰

Eesti narratiivid selliseid arenguid ei toeta. Swedbanki prognoosi järgi väheneb Eesti SKP 2020. aastal 5%.⁶¹ Seoses COVID-19 levikuga tegi Eesti rahandusministeerium arvutusi ning prognoosib 2020. aasta „valitsussektori nominaalseks eelarvepuudujäägiks 1475 mln eurot ehk 5,7% SKPst“, mida võib pidada valitsuse ametlikuks prognoosiks.⁶²

Oodatava majanduskriisi kõrval pööratakse tähelepanu ka Balti riikide ebapiisavale valmisolekule pandeemiaga toimetulekuks ning rahulolematusele, mida see tekitab elanike seas. Aprilli alguses avaldas Baltnews loo „Pandeemia hirm ja viha. Leedu maksab teiste vigade eest“, mille autor Jegor Ivanov väidab, et Leedus ollakse rahulolematud valitsuse poliitikaga koroonakriisi tingimustes ja et valitsus ei tegutse piisavalt selle ohjamiseks, kuna riigis on väike kaitsevahendite tagavara, kusjuures teise aspektina tuues välja leedukate endi skeptilise ja iroonilise suhtumise valitsuse kehtestatud nõuetesse.⁶³

⁵⁸ **Иванов, А.** 2020.

⁵⁹ Aastatel 1941–1952 küüditati Leedust ligikaudu 130 000 elanikku ning veel umbes 150 000 elanikku paigutati Gulagi vangilaagritesse. Vt **Kašauskiene, V.** 1998. Deportations from Lithuania under Stalin 1940–1953. – Lithuanian Historical Studies, No. 3, pp. 73–82.

⁶⁰ **Иванов, А.** 2020.

⁶¹ **Swedbank: sel aastal langeb Eesti majandus 5%.** 2020. – Ärileht, 25. märts. <https://ari-leht.delfi.ee/news/uudised/swedbank-sel-aastal-langeb-eesti-majandus-5?id=89351215> (22.05.2020).

⁶² **2020. aasta lisaelarve seaduse eelnõu seletuskiri** 2020. Tallinn, lk 8. https://www.valitsus.ee/sites/default/files/2020_aasta_lisaelarve_eelnou_seletuskiri.pdf (25.05.2020).

⁶³ **Иванов, Е.** 2020. Страх и ненависть пандемии. Литва расплачивается за чужие ошибки. – Baltnews, 1 апреля. https://baltnews.lt/mir_novosti_/20200401/1019845558/Strakh-i-nenavist-pandemii-Litva-rasplachivaetsya-za-chuzhie-oshibki.html (13.04.2020). [Иванов, Е. 2020]

Õigluse nimel tasub mainida, et Leedus tõesti ei jätku kaitsevahendeid, kui jutt on tavakodanikest, kes tahaksid osta apteekidest maske, mida neis pole. Eile kehtestas tervishoiuministerium määruse, et tänavatel ja avalikes kohtades peavad inimesed kandma maske ja kindaid. Mõned võtsid seda kui otsust käsku ja seetõttu tekkis rahva seas isegi nali, et „maske pole, aga kandke neid ikka“, ja tegelikkuses nii ongi.⁶⁴

Vladimir Avva väidab RuBaltic.ru artiklis, et Läti valitsuse isolatsiooni- poliitika tagajärjed on rasked ja et Läti ei ela pandeemiast tekkinud lööki üle eelkõige majandussfääris, kuna selle postsovetlik arengumudel pole jätku- suutlik ega toimi.⁶⁵

Sarnaseid lugusid, milles kritiseeriti Eesti, Läti ja Leedu valitsuse puudu- likku haldussuutlikkust kriisi ajal, on Venemaa hallatavates meediavälja- annetes ilmunud omajagu. Taoliste artiklite peamine idee on näidata, et Balti riikide valitsuse poliitika on koroonaviiruse mõjudega võideldes ebaõnnes- tunud, poliitikas on palju vigu, läbi mõtlemata komponente ning kriisi pla- neerimise ja haldamise suutmatust. Kõigi kolme Balti riigi kohta ennus- tatakse, et nad seisavad kriisi järel silmitsi tõsiste majanduslike probleemi- dega, kuna nad ei ole teinud jätkusuutlikke ja õigeid poliitilisi ja majandus- likke valikuid.

4.2. Narratiivid rahvusvaheliste suhete süsteemi kohta

Eespool kirjeldatud poliitiliste ja majanduslike narratiivide juurest võib kergesti jõuda tõdemusele, et COVID-19 leviku ja karantiini tõttu katastroofi äärele viidud Baltimaade majanduse päästerõngas saab olla vaid Venemaa, kuna läänemaailm ning selle poliitilised institutsioonid (nt EL ja NATO) ei aita neid. Vähemalt võib seda välja lugeda Baltimaadele suunatud propa- gandakanalis RuBaltic.ru 24. märtsil avaldatud Vadim Avva artiklist „Läti tagasitulek Venemaa juurde: koroonaviirus paneb kõik oma kohtadele“. Avva väidab, et pandeemia hävitab Läti majanduse, ning kuna kriisi sattu- nud Lätil pole selle lahendamisel oodata abi ega toetust läänest, siis toob see kaasa mitmekordse negatiivse efekti. Selle pärast soovib autor Lätil muuta

⁶⁴ Иванов, Е. 2020.

⁶⁵ Авва, В. 2020. Возращение Латвии к России: коронавирус расставляет все по своим местам. – RuBaltic.ru, 24 марта. <https://www.rubaltic.ru/article/ekonomika-i-biznes/24032020-vozvraschenie-latvii-k-rossii-koronavirus-rasstavlyayet-vse-po-svoim-mes-tam/> (22.05.2020). [Авва 2020]

välispoliitilisi strateegilisi valikuid ning kaaluda strateegilist partnerlust Venemaa Föderatsiooniga.

Koroonapandeemia on totaalne katastroof Läti majandusele. Potentsiaalsed tagajärjed on niisugused, et selle Läänemere-äärse vabariigi arengumudel on osutunud täiesti eluvõimetuks. Ainus võimalus Läti jaoks jääda uutes tingimustes ellu on tagasitulek strateegilise partnerluse juurde Venemaaga.⁶⁶

Venemaa meediaväljaannetes väidetakse, et koroonaviirus lõhub ja hävitab ELi ühtsust ja koostegutsemisvõimet, kusjuures sellele aitavad kaasa ELi liikmesriikide valitsused ja poliitilised jõud, kes käituvad destruktiivselt ja ebakonstruktiivselt.⁶⁷ Baltnews'i portaalis ilmunud loos rõhutab Ilja Kruglei, et kriis on halvanud lääneriikide majanduse ja kommunikatsiooni ELi sisesisel tasandil ning tekitanud rahalisi raskusi.

Riigid ei näita ennast ilmselgelt heast küljest, kuna ei suuda määratleva pandeemia tõttu tulla toime majandusprobleemidega. Kui rääkida aga Ida-Euroopa riikidest, siis lisandusid tööstuse peatamisest ja kommunikatsiooni halvatusest tingitud probleemidele välistöölistelt pärit raha juurdevooluga seotud raskused.⁶⁸

21. märtsil ilmus Sputniku Leedu toimetuse kolumnisti Andrius Petrinise artikkel „ELi hõivamine. Kuidas koroonaviirus tappis ühtse Euroopa ja näitas, kes on kes“⁶⁹, milles rõhutatakse, et ELi ühtsus on pärast kriisi suure

⁶⁶ Авва 2020.

⁶⁷ Армазанова, Т. 2020. Коронавирус разделяет Евросоюз. – Inosmi.ru, 31 марта. <https://inosmi.ru/politic/20200331/247165844.html> (11.05.2020); Дневник (Болгария): если коронавирус уничтожит еврозону, виноватой будет «бережливая четверка». 2020. – Inosmi.ru, 2 апреля. <https://inosmi.ru/politic/20200402/247180668.html> (11.05.2020); Развал Евросоюза – чьи-то мечты или неизбежное продолжение пандемии коронавируса? 2020. – Baltnews.ee, 15 мая. https://baltnews.ee/mir_novosti/20200515/1018553399/Razval-Evrosoyuza--chi-to-mechty-ili-neizbezhnoe-prodolzhenie-pandemii-koronavirusa.html (21.05.2020); «ЕС – не Европа, а немцы, итальянцы и поляки»: американский эксперт высказался о будущем континента после пандемии. 2020. – RuBaltic.ru, 30 апреля. <https://www.rubaltic.ru/news/30042020-es-ne-evropa-a-nemtsy-italyantsy-i-polyaki-amerikanskiy-ekspert-vyskazalsya-o-budushchem-kontinenta-/> (21.05.2020).

⁶⁸ Круглей, И. 2020. Коронавирус «схлопнул» Шенген: куда теперь податься прибалтийским гастарбайтерам. – Baltnews, 1 апреля. https://lv.baltnews.com/ekonomika_online_novosti/20200401/1023795618/Koronavirus-skhlopnul-Shengen-kuda-teper-podatsya-pribaltiyskim-gastarbayteram.html (22.05.2020).

⁶⁹ Пятринис, А. 2020. Захват ЕС. Как коронавирус убил единую Европу и показал, кто есть кто. – Sputniknews, 21 марта. <https://lt.sputniknews.ru/columnists/20200321/11659770/Zakhvat-ES-Kak-koronavirus-ubil-edinuyu-Evropu-i-pokazal-kto-est-kto.html> (22.05.2020). [Пятринис 2020]

küsimärgi all ning koroonaviirus aitas paljastada selle ühtsuse ebameeldiva ja halva tegelikkuse. Viidatakse süvenevatele vastuoludele ELi ja USA vahel ning olukorrale, kus Euroopa suurema föderaliseerumise toetajad on jäänud alla võitluses euroskeptikutega.

Enne kui lõhkes viiruse „mull“, tundus, et Euroopa Liit eesotsas Prantsuse presidendi Emmanuel Macroniga liigub aeglaselt, aga sihikindlalt Euroopa Ühendriikide suunas. Eelkõige soodustasid seda protsessi lahkkelid ELi ja USA vahel (viimane „sõpruse“ näide oli Donald Trumpi otsus sulgeda Ameerika Euroopa elanike jaoks ilma igasuguse kokkuleppeta oma „partneritega“). Siis andis löögi koroonaviirus, millega võitlemine kujutab endast ideaalset võimlust tõeliste poliitiliste ja institutsionaalsete liidrite tekkeks. Teisisõnu võiksid EL kui institutsioon ja selle föderaliseerimise kindlad toetajad kasutada ära seda „ideaalset tormi“, et tugevdada Brüsseli rolli. Aga tulemus on olnud täiesti vastupidine.⁷⁰

Petrinis toob välja asjaolu, et COVID-19 pandeemia andis surmahoobi Euroopa humanismile ja demokraatiale, mis osutusid fiktsiooniks. Autori tugeva kriitika alla langevad lääne tsivilisatsioon tervikuna, tema väärtused ning samuti ELi mõjukaimad riigid Saksamaa ja Prantsusmaa, keda ta süüdistab diktatuuris, sotsiaalses darvinismis, inimõiguste piiramises ja totaalse kontrolli kehtestamises.

Viimaks tõi koroonapandeemia algus kaasa Euroopa humanismi ja demokraatia lõpu. Näiteks Saksamaa peatas oma territooriumil pagulaste vastuvõtu, Prantsusmaal meenutavad karantiini tingimused sõjaolukorda. Sellel on olemas sügavam tähendus: lääne tsivilisatsiooni olemus seisnebki ebainimlikus ratsionaalses individualismis, sotsiaalses darvinismis ja kodanliku vaktsiini puudumises diktatuuri vastu (suvalisel hetkel ilma igasuguste probleemideta tekkida võiv kiire ja kerge üleminek piiramatust vabadusest totaalsesse kontrolli).⁷¹

Ühtlasi nendib autor, et koroonaviiruse mõju on Euroopas vägagi traagiline, kuna see on näidanud Euroopa nõrkust, ebastabiilsust, jätkusuutmatust ja solidaarsuse puudumist, mis on otse mõjutanud Venemaa Föderatsiooni strateegilisi narratiive ELi kohta: ELi peetakse läbikukkunud utopistlikuks projektiks, mille usaldusväärsus ja prestiiž said koroonakriisi ajal ulatusliku tagasilöögi, ning ennustatakse ELi detsentraliseerimist, lagunemist ja kadumist ajalukku, nii et Euroopa naaseb minevikku, milles killustunud rahvusriigid konkureerisid ja võitlesid üksteisega.

⁷⁰ Пятринис 2020.

⁷¹ *Ibid.*

Lõpetuseks võib öelda, et Euroopas on järeldused koroonaviiruse loost üpris nukrad: kriisivastase süsteemi nõrkus, poliitilise juhtimise puudumine, Euroopa solidaarsuse, humanismi ja demokraatia allakäik. Teisisõnu on see probleem lahendatav, kuid see tähendab suuri kannatusi, ja tekib mulje, et Euroopa loomulik seisund on see, kui rahvusriigid, kes elavad põhimõttel „minu kodu on minu kindlus”, moodustavad kirju teki. See on Kreeka linnriikide, mitte Rooma impeeriumi süsteem.⁷²

Siin on näitlikustamiseks kasutatud kahte erinevat ajaloolise süsteemi mudelit. Võrreldakse tsentraalselt juhitud Rooma impeeriumit, mis oli tugev ja ühtne, ning omavahel rivaalitsenud Vana-Kreeka linnriikide süsteemi. EL on siin samastatud viimasega, millega osutatakse ELi kui institutsiooni täielikule läbikukkumisele.

Inosmi.ru avaldas 16. aprillil USA paleokonservatiivse ideoloogi Patrick Joseph Buchanani artikli, milles väidetakse, et karantiin tekitab suure majandusliku depressiooni kogu maailmas. Toimetuse kommentaaris Buchanani artiklile imestatakse, et kui Eesti on tõsiselt hädas pandeemiaga, mis mõjutab 1–3% elanikest, siis kuidas loodetakse toime tulla Venemaalt lähtuva tuumasõja ähvardusega, kusjuures Eestil soovitatakse pöörata rohkem tähelepanu riigi majanduse säilitamisele kui Venemaa ohule.

Buchanan arutleb inimelu väärtuse üle ning tunneb muret USA reaktiooni pärast pandeemiale: kas keegi usub, et riik, mis kukub koroonaviiruse tagajärjel kokku, on valmis võitlema tuumasõjas, kus võib hukkuda miljooneid elanikke, ning võistleva Venemaa ja Hiinaga õiguse eest valitseda Balti riike või kontrollida Lõuna-Hiina merd?⁷³

Tekitades maailma majanduses depressiooni, mis on 100% tingitud sellest, et 328 miljonil inimesel kästi istuda kodus ja sotsiaalselt üksteisest eralduda, määrame me tervele maailmale hinna. Hinna, mida me maksame selle eest, et päästa või kasvõi vähendada ohtu neile tuhandele, kes halvimal juhul nakatusid viirusega ja sureksid.⁷⁴

Buchanani esinemine Venemaa propagandaväljaandes tõestab veelgi Moskva soovi pakkuda foorumit kõigile lääne liberaalse demokraatia suhtes kriitilistele alternatiivsetele jõududele, kelle poliitilised eesmärgid

⁷² Пятринис 2020.

⁷³ Бьюкенен, П. 2020. The American Conservative (США): какова будет цена победы в войне с коронавирусом. – Inosmi.ru, 16 апреля. <https://inosmi.ru/politic/20200416/247273254.html> (20.05.2020).

⁷⁴ *Ibid.*

võivad sarnaneda Venemaa propageeritud strateegiliste narratiividega. Anne Applebaum kirjeldab lääne ultrakonservatiivsete ringkondade lühinägelikkust Venemaa suunal ja viitab sellele, et Buchanan imetleb Venemaa presidenti, kuna Putin seisab traditsiooniliste väärtuste eest ja üritab taastada õigeusu kirikut rahva moraalse kompassina võitluses lääne liberaalse kultuurieliidi vastu.⁷⁵ See osutab juba lähedasele identiteeditunnetusele, mida jagavad Venemaa poliitiline eliit ja lääne äärmuslikud konservatiivsed jõud, kelle ristiisaks ja ideoloogiliseks mentoriks Buchanani sageli peetakse.

4.3. Identiteedipõhised narratiivid

Vastandumine läänemaailmale ja selle liberaalsele demokraatiale, mis on Venemaale sümpatiseerivates väljaannetes kujunemas sõimusõnaks, on muutumas levitatava strateegilise narratiivi järgi Venemaa identiteedi osaks. Viimasel ajal esineb riikidevaheline konflikt poliitilises diskursuses üha enam „narratiivide sõjana“, milles konkreetseid emotsionaalseid mustreid järgivad mentaalsed konstruktsioonid, mille abil inimesed üksteist tajuvad, väljenduvad sageli omavahel permanentset võitlevates vastandlikes identiteetides ehk virtuaalses sõjas meie-identiteedi ja teiste-identiteedi vahel.⁷⁶ Seetõttu on oluliselt aktualiseerunud russofoobia teema, mille järgi kõiki poliitilisi jõude, kes ei kiida heaks Venemaa ametlikku poliitikat, kahtlustatakse venevaenulikkuses. Venemaa massiteabekanalid üritavad maailma avalikkusele saata sõnumeid, et Baltimaades diskrimineeritakse venekeelseid elanikke ja Balti riikides õitseb russofoobia.⁷⁷ Ka koroonapandeemia ajal on Venemaa ja venemeelsed meediaväljaanded jätkanud selle teema käsitlemist. RadioSputnikus 11. aprillil ilmunud Nikolai Nikolajevi artiklis „Peaaju

⁷⁵ **Applebaum, A.** 2019. The False Romance of Russia. – The Atlantic, December 12. <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/12/false-romance-russia/603433/> (22.05.2020).

⁷⁶ **Mölder, H.** 2016. The War of Narratives – Putin’s Challenge to International Security Governance in Ukraine. – Sõjateadlane, 2, p. 89.

⁷⁷ **Пых, О.** 2020. Коронавирус в Латвии: русские и латыши по-прежнему говорят на разных языках, и это хорошо. – Sputniknews, 12 апреля. <https://lv.sputniknews.ru/columnists/20200412/13545838/Koronavirus-v-Latvii-russkie-i-latyshe-po-prezhnemu-govoryat-na-raznykh-yazykakh-i-eto-khorosho.html> (19.04.2020); **Бабурин, Р.** 2020. Даже во время эпидемии страны Балтии верны русофобии. – Ритм Евразии, 6 апреля. <https://www.ritm Eurasia.org/news--2020-04-06--dazhe-vo-vremja-epidemii-strany-baltiiverny-rusofobii-48323> (11.05.2020); **Винников, А.** 2020. Коронавирус подарил Прибалтике новый повод для русофобии. – Взгляд. Деловая Газета, 7 апреля. <https://vz.ru/world/2020/4/7/1032712.html> (13.05.2020).

koroonaviirus: Eesti russofoobe solvas Moskva abi“ kirjutatakse Eesti russofoobiast emotsionaalselt. Artikli autor järeldab, et Eesti patriootide peamine eesmärk on otsida kõikjalt müütilist Vene ohtu.

Tundub, nagu poleks nüüdsel ajal maailmas teisi uudiseid peale ülevaadete võitlusrindelt koroonaviirusega, kuid Eesti hurraa-patrioodid suudavad nendeski leida Vene ohu jälje. Neid solvas see, et Hiinast töid Tallinnasse meditsiinilisi maske just Vene lennukid.

Sisemisi tundeid, kui need on sulle hinnalised, on vaja toetada tegudega, see on nagu tuli kaminas – kui ei lisa halge, leek kustub. Jääb vaid tuhk, lagunemine, pimedus, külm ... kohutav lugu. Armunutest paremini mõistavad seda narkomaanid, kelle jaoks on sõna otseses mõttes päev-paar ilma erutava annuseta piinarikas ja pelk mõte karskusest tekitab värinaid. See mõnevõrra toretsev sissejuhatus on vajalik vaid selleks, et mõista Eesti russofoobi, kes elab, hingab ja toitub nii otseses kui ka ülekantud tähenduses vihkamisest Venemaa vastu.

Tundub, nagu poleks praegu maailmas teisi uudiseid peale ülevaadete võitlusrindelt koroonaviirusega. Kõik kirjutavad ja loevad palavikuliselt ainult sellest, unistades vabanemisest vabatahtlikust vangistusest mugavates koduvanglates. Kuid Eesti patrioodi silm ei puhka, isegi kui sel on piiratud vaade korteri- või taluaknast. Kohe, kui kuded on tervitanud koitu, on ta juba pikk-silmaga aknalaul – ta otsib jälgi Venemaa ohust.⁷⁸

Autor süüdistab Eestit selles, et riik üritab propagandistlikult kasutada Venemaa vahendatud Hiina humanitaarabi eespool kirjeldatud narratiivide sõjas Venemaa vastu ning pisendada seda, kui suurel määral on Venemaa liitunud humanitaarmissiooniga koroonavastases võitluses. Maailma suurjõudude Hiina ja Venemaa sissetoomine nn maskioperatsiooni kontekstis kõlab groteskselt, kuna tegemist ei olnud otseselt mitte humanitaar-, vaid ärioperatsiooniga, milles Eesti ettevõtjate initsiatiivil ning Eesti ja Läti valitsuse vahendusel toimetas Venemaa lennufirmalt Volga-Dnepr renditud lennuk Il-76 Hiinast Eestisse 11,4 miljoni dollari eest hangitud maskid ja muud viirusevastased kaitsevahendid.⁷⁹ Sellegipoolest kujutati Eestis tegutseva ja Venemaa väärinfo vastu võitleva portaali Propastop suhtumist operatsiooni kajastamisel propagandistliku ja kallutatuna.

⁷⁸ **Николаев, Н.** 2020. Коронавирус головного мозга: русофобов Эстонии оскорбила помощь Москвы. – RadioSputnik, 11 апреля. <https://radiosputnik.ria.ru/20200411/1569849152.html> (13.05.2020). [Николаев 2020]

⁷⁹ **Vahter, T.; Vedler, S.** 2020. Indrek Rahumaa toob Hiinast maske, kuni saab Lauma aluspesuvabriku neid õmblema. – Eesti Ekspress, 2. aprill. <https://ekspress.delfi.ee/kuum/indrek-rahumaa-toob-hiinast-maske-kuni-saab-lauma-aluspesuvabriku-neid-omblema?id=89445423> (19.05.2020).

Alles äsja märkasid seda Propastopi hurraa-patriootliku blogi autorid, kes leidsid, et Hiinast pärit humanitaarabi (meditsiinimaskid) toimetati Tallinnasse – oh õudust! – Vene lennufirmade lennukitega. Kohe tuleb märkida, et väärusliku lasti üleandmise kohta uudiseid avaldanud Eesti meedia tsenseeris lennuväljal tehtud fotosid. Nende lehekülgedel olid avaldatud vaid need fotod, millel polnud näha märke, mis näitasid, mis riigile lennukid kuulusid. Seda, et need on idanaabri lennukid, saime teada VFi [Venemaa Föderatsiooni] meediast, mis mainis oma riigi lennufirmade osalemist humanitaarmissioonis.

Härrased Propastopist pidasid neid Venemaa sõnumeid kohe propaganda-rünnakuks. Olles ähvardanud Eesti taevasse Venemaa tiibu lubanud riigiametnikke, soovitasid nad [Propastopi autorid] ülbelt otsida järgmiste saadetiste jaoks muid tarnevõimalusi. Ja see polnud ainus kohaliku natsionalistliku soo ilming, kuna teisedki tegelased said ennast selles valdkonnas kiiresti näidata.⁸⁰

Üks Venemaa mõjutustegevuses sageli ilmnev motiiv on reputatsiooni hävitamine (ingl *character assassination*), kui poliitikuid või avaliku elu tegelasi ja nende ettevõtmisi kirjeldatakse negatiivsel foonil, selleks et hävitada nende poliitiline mõju ja tegevus.⁸¹ Sarnaste motiivide abil polemiseeritakse mõne inimese poliitilise kallutatuse üle, mistõttu ei saa tema hinnanguid käsitleda eksperdiarvamuseks. Üks tuntuim inimene, kelle reputatsiooni on tahetud hävitada, on Ungari päritolu Ameerika miljardär George Soros, kes on tugevasti investeerinud Ida-Euroopa demokratiseerimisprotsessi ning seetõttu muutunud Venemaale sümpatiseerivate jõudude vihaobjektiks.⁸² Tihtipeale on ka Balti riikide avaliku elu tegelased sattunud Venemaa infomõjutustegevuses osalevate meediaväljaannete propagandistlikuks sihtmärgiks, nagu juhtus Eesti ettevõtja, majanduseksperdi ja endise ministri Raivo Varega (riigiminister üleminekuvalitsuses 1990–1992 ning teede- ja sideminister 1996–1999).

Kunagi Eesti Vabariigi ministri toolil istunud härra Raivo Vare otsustas fantaseerida, mida peaks Eesti tegema, kui Venemaa – jumal hoidku! – pakub Eestile abi koronaviirusevastases võitluses. Ja Vare ütles, et „meie riik ei saa nõustuda mitte ühegi viitega „Itaalia variandile““. Ja teda ei huvita, et idanaaber ei mõelnud Balti vabariigile midagi peale suruda. Endine minister

⁸⁰ Николаев 2020.

⁸¹ Icks, M.; Shiraev, E. (eds.). 2014. Character Assassination Throughout the Ages. Palgrave Macmillan.

⁸² Stronski, P.; Himes, A. 2019. Russia's Game in the Balkans. – Carnegie Endowment for International Peace, February 6. <https://carnegieendowment.org/2019/02/06/russia-s-game-in-balkans-pub-78235> (13.05.2020).

ütles selle rumaluse niisama, igaks juhuks, et olla pead tõstvate rahvuslaste seas oma mees, mis on tänapäeval oluline.

Ka teised kohalikud poliitikud tunnevad sarnaseid tundeid nagu Vare, kui näevad Itaalias Vene sõjaväearste ja räägivad sellest kohe oma potentsiaalsetele valijatele. Me sureme, kuid me ei alistu salakavala vaenlase armule – tõenäoliselt tahavad nad just seda mõtet neile edasi anda. Sophoklesel oli õigus, kui ta ütles: „Keda Jumal tahab hävitada, sellelt võtab ta kõigepealt mõistuse“.⁸³

Nagu eeltoodud näidetest võib järeldada, näitab Venemaa Balti riike sageli russofoobsena ehk venevaenulikuna. Peamise sõnumina rõhutatakse seda, et Baltimaad vihkavad ja samas kardavad Venemaad, mistõttu vaenavad kõike venepärast, mis on seotud venelaste, vene keele, ajaloo ja kultuuri ning üldse Venemaaga. Seda fenomeni on Venemaa kasutanud Balti riikide vastu peetava infosõja strateegiana juba aastakümneid. See viitab jällegi vastanduvatele identiteetidele, mis on olnud Venemaalt pärinevate strateegiliste narratiivide üks lemmikmotive.⁸⁴ Identiteedi mõjutamine ja identiteedi teemadel mängimine kujutab endast tavapärasest Venemaa infomõjusegevuse mudelit, millega üritatakse lüüa kiilu Baltimaades elavate rahvaste vahele, eelkõige mõjutades venekeelse sihtauditooriumi tundeid ja identiteeti. Samal ajal üritab Venemaa konsolideerida enda kodanikke oma riigis, näidates seda, kuidas lääs propageerib russofoobseid meeleolusid Venemaa lähinaabruskonnas, sh Baltimaades, Ukrainas ning laiemalt endises Nõukogude Liidu mõjusfääris Ida-Euroopas.

5. Kokkuvõte

Nendel strateegilistel narratiividel, mida Venemaa Föderatsioon konstrueerib ja levitab Balti riikides, võivad olla: 1) poliitilised ja majanduslikud motiivid, mis on seotud nende valitsuste poliitikaga, 2) rahvusvahelist süsteemi lõhkuvad motiivid, kui arvestada Eesti, Läti ja Leedu kuulumisega lääne-riikide poliitilistesse institutsioonidesse, 3) Venemaale ning vene rahvusele vastanduvatest identiteetidest lähtuvad motiivid, mis on sageli asetatud russofoobsesse taustsüsteemi. Infomõjutustegevuses avalduvad need

⁸³ Николаев 2020.

⁸⁴ Vt nt Баранов, А.; Афонина, Е. 2016. Прибалтийская русофобия и её истоки. – Программа «Национальный вопрос». Радио «Комсомольская правда», 8 апреля. <https://www.kp.ru/radio/26511/3531281/> (21.05.2020).

motiivid strateegilistes eesmärkides, millega taotletakse ELi kui Venemaa Föderatsiooni poliitilise, majandusliku ja ideoloogilise oponendi ühtsuse lõhkumist ning ELi ideoloogilise killustatuse suurendamist. Balti riigid (Eesti, Läti ja Leedu), mis kujutavad endast Venemaaga piirnevat ELi ala, on muutunud Kremli mõjutustegevuse üheks peamiseks sihtmärgiks, kuna neis riikides elab arvestatav hulk vene keelt valdavaid elanikke, kes võivad olla ühtse venekeelse inforuumi kaudu kergemini mõjutatavad.

Analüüsitud artiklite põhjal seisnes Kremlist lähtuvate narratiivide peamine sõnum selles, et koroonakriisi tagajärjel on Eesti, Läti ja Leedu majandus sattunud katastroofilisse seisundisse ning kriisieelse majanduse taastamisel sõltuvad nad mujalt tulevast abist, kuid EL ei ole huvitatud nende aitamisest ega suuda seda teha. Baltimaade valitsusi näidati ebakompetentsena, nad ei suuda oma riike kriisist välja viia, kusjuures eriti tugeva kriitika alla sattus Leedu valitsus. Mõned olid arvamusel, et strateegiline partnerlus ja tihe koostöö Venemaaga võiksid olla alternatiivne päästerõngas Balti riikidele, konkreetselt mainiti seda Läti puhul. Käsitleti ka Venemaa Föderatsiooni huve peegeldavates strateegilistes narratiivides juba traditsiooniliseks muutunud russofoobseid motiive, mida omistatakse Balti riikidele.

Kokkuvõtvalt võib väita, et Kremli mõjutustegevusega üritati Balti riikides õhutada COVID-19 pandeemia tekke ja leviku ajal laiapõhjalist usalduskriisi, mis oli suunatud nii Balti riikide valitsuste, nende rahvuslikult meelestatud elanike, ühiskondlike organisatsioonide kui ka laiemalt ELi vastu, mis lähtub institutsioonina lääne liberaalse demokraatia põhimõtetest. Propagandistlike sõnumitega püüti näidata ELi kui tervikliku ja töövõimelise organisatsiooni nõrkust, kuna puudulik koostöö, ebakompetentne juhtimine ja jätkusuutlikkuse puudumine ilmnisid just koroonakriisi ajal. Selles mõttes ei erine Venemaa tegevuse sihid koroonakriisis oluliselt neist strateegilistest eesmärkidest, mis on seal tugevnenud Vladimir Putini administratsiooni ajal. Selle uuringu põhjal pole ette näha nende peatset muutumist.

Kirjandus

a) eesti- ja ingliskeelne kirjandus

Adams, M. 2020. Irrefutable: The coronavirus was engineered by scientists in a lab using well documented genetic engineering vectors that leave behind a “finger-print”. – NaturalNews.com, February 3.
<https://www.naturalnews.com/2020-02-03-the-coronavirus-was-engineered-by-scientists-in-a-lab.html> (14.04.2020).

- Ajaleht: 80 protsenti Vene sõjaväe abist Itaaliale osutus kasutuks.** 2020. – Err.ee, 26. märts.
<https://www.err.ee/1068903/ajaleht-80-protsenti-vene-sojavae-abist-itaaliale-osutus-kasutuks> (27.04.2020).
- Applebaum, A.** 2019. The False Romance of Russia. – The Atlantic, December 12.
<https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/12/false-romance-russia/603433/> (22.05.2020).
- Barnes, J. E.; Rosenberg, M.; Wong, E.** 2020. As Virus Spreads, China and Russia See Openings for Disinformation. – New York Times, March 28.
<https://www.nytimes.com/2020/03/28/us/politics/china-russia-coronavirus-disinformation.html?action=click&module=RelatedLinks&pgtype=Article> (10.05.2020).
- Broad, W. J.** 2020. Putin's Long War Against American Science. – New York Times, April 13.
<https://www.nytimes.com/2020/04/13/science/putin-russia-disinformation-health-coronavirus.html> (17.05.2020).
- Coronavirus.** – World Health Organization. <https://www.who.int/health-topics/coronavirus> (18.04.2020).
- Darczewska, J.; Żochowski, P.** 2015. Russophobia in the Kremlin's Strategy. A Weapon of Mass Destruction. – Point of View, 56. Warsaw: Centre of East European Studies.
- Director of National Intelligence.** 2017. Background to "Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections": The Analytic Process and Cyber Incident Attribution, January 6. Washington, D.C.: Intelligence Community Assessment.
https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf (06.05.2020).
- Eesti ja Venemaa vaheline raudteetransiid langeb poole võrra** 2016. – Postimees, 11. aprill.
<https://majandus24.postimees.ee/3651659/eesti-ja-venemaa-vaheline-raudteetransiid-langeb-poole-vorra> (10.05.2020).
- Einmann, A.** 2020. Kremli propagandasõnum: maskid Eestisse on Venemaa humanitaarabi. – Postimees, 6. aprill.
<https://www.postimees.ee/6943089/kremli-propagandasõnum-maskid-eestisse-on-venemaa-humanitaarabi> (10.05.2020).
- Galston, W. A.** 2018. The Populist Challenge to Liberal Democracy. – Journal of Democracy, Vol. 29 (2), pp. 5–19.
<https://www.journalofdemocracy.org/articles/the-populist-challenge-to-liberal-democracy/> (18.04.2020).
- Giuffrida, A.; Roth, A.** 2020. Moscow's motives questioned over coronavirus aid shipment to Italy. – The Guardian, April 27.
<https://www.theguardian.com/world/2020/apr/27/moscow-motives-questioned-over-coronavirus-aid-shipment-to-italy> (21.05.2020).
- Hinck, R. S.; Kluver, R.; Cooley, S.** 2018. Russia re-envisioning the world: strategic narratives in Russian broadcast and news media during 2015. – Russian Journal of Communication, Vol. 10 (1), pp. 21–37.
<https://doi.org/10.1080/19409419.2017.1421096>.

- Howard, P. N.; Ganesh, B.; Liotsiou, D.; Kelly, J.; François, C.** 2018. The IRA, Social Media and Political Polarization in the United States, 2012–2018. – Working Paper, December 17.
<https://comprop.oii.ox.ac.uk/research/ira-political-polarization/> (11.05.2020).
- Icks, M.; Shiraev, E.** (eds.). 2014. *Character Assassination Throughout the Ages*. Palgrave Macmillan.
- Jantunen, S.** 2018. Infosõda. Tlk Tuule Meri. Tallinn: Kultuurileht.
- Kaitsepolitsei aastaraamat.** 2015. Koostanud Harrys Puusepp. Tallinn: Iloprint.
https://www.kapo.ee/sites/default/files/public/content_page/aastaraamat-2015.pdf (10.05.2020).
- Karlsen, G. H.** 2019. Divide and rule: ten lessons about Russian political influence activities in Europe. – *Palgrave Communities*, Vol. 5 (19).
<https://doi.org/10.1057/s41599-019-0227-8>.
- Kašauskiene, V.** 1998. Deportations from Lithuania under Stalin 1940–1953. – *Lithuanian Historical Studies*, No. 3, pp. 73–82.
- Kracauer, S.** 1953. The Challenge of Qualitative Content Analysis. – *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 16, No. 4, pp. 631–642.
- Kuckartz, U.** 2014. *Qualitative Text Analysis: A Guide to Methods. Practice & Using Software*. London: Sage Publications.
- Kuhr, N.; Feklyunina, V.** (eds.). 2017. *Assessing Russia's power: A report*. King's College London and Newcastle University.
- Laruelle, M.; Radvanyi, J.** 2018. *Understanding Russia: The Challenges of Transformation*. Rowman and Littlefield Publishers.
- Lebow, R. N.** 2010. The Past and Future of War. – *International Relations*, Vol. 24 (3), pp. 243–270.
- Lucas, E.; Pomerantsev, P.** 2016. *Winning the Information War: Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*. CEPA Report. Washington, D.C.: Center for European Policy Analysis (CEPA).
- Metlev, S.** 2018. Russofoobia mõiste Kremli keeles. – *Postimees*, 7. juuni.
<https://arvamus.postimees.ee/4500778/sergei-metlev-russofoobia-moistekremli-keeles> (10.05.2020).
- Miskimmon, A.; O'Loughlin, B.; Roselle, L.** 2013. *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*. Routledge.
- Miskimmon, A.; O'Loughlin, B.; Roselle, L.** (eds.). 2018. *Forging the World. Strategic Narratives and International Relations*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Mäkinen, S.** 2011. Surkovian Narrative on the Future of Russia: Making Russia a World Leader. – *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Vol. 27 (2), pp. 143–165.
<https://doi.org/10.1080/13523279.2011.564084>.
- Mölder, H.** 2016. The War of Narratives – Putin's Challenge to International Security Governance in Ukraine. – *Sõjateadlane*, 2, pp. 88–113.
- Mölder, H.; Sazonov, V.** 2019. The Impact of Russian Anti-Western Conspiracy Theories on the Status-related Conflict in Ukraine: The Case of Flight MH17. – *Baltic Journal of European Studies*, Vol. 9 (3), pp. 96–115.

- Mölder, H.; Sazonov, V.** 2020. Hirnu ja paanika motiiv Venemaa Balti riikidele suunatud COVID-19-aegses mõjutustegevuses. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Orttung, R. W.; Nelson, E.** 2019. Russia Today's strategy and effectiveness on YouTube. – *Post-Soviet Affairs*, Vol. 35 (2), pp. 77–92.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1060586X.2018.1531650?journalCode=rpsa20> (17.05.2020).
- Parts, M.** 2020. Paet: Euroopa sulgemise vigadest on vaja tulevikus õppida. – *Postimees*, 8. mai.
<https://maailm.postimees.ee/6968855/paet-euroopa-sulgemise-vigadest-on-vaja-tulevikus-oppida> (29.05.2020).
- Paules, C. I.; Marston, H. D.; Fauci, A. S.** 2020. Coronavirus infections – More than just the common cold. – *JAMA*. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.0757>.
- Prothero, M.** 2020. Russia sent Italy a military convoy of medical supplies to help with the coronavirus outbreak. Italy said it was useless and accused them of a PR stunt. – *Business Insider*, March 26.
<https://www.businessinsider.com/coronavirus-italy-russia-military-convoy-supplies-useless-pr-stunt-2020-3> (10.05.2020).
- Radin, A.** 2017. *Hybrid Warfare in the Baltics: Threats and Potential Responses*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Rough, P.** 2020. How China is Exploiting the Coronavirus to Weaken Democracies. – *Foreign Policy*, March 25.
https://foreignpolicy.com/2020/03/25/china-coronavirus-propaganda-weakens-western-democracies/?utm_source=PostUp&utm_medium=email&utm_campaign=20502&utm_term=Editor&fbclid=IwAR20YdPlmmmH8JA8xvH9VvDRaGqKq73-2imqjtg3-jK2QXzMNidQS5Igp0#39;s%20Picks%20OC&?tpcc=20502 (10.05.2020).
- Russia Is a 'Distinct Civilization,' Putin Says.** 2020. – *The Moscow Times*, May 18.
<https://www.themoscowtimes.com/2020/05/18/russia-is-a-distinct-civilization-putin-says-a70295> (29.05.2020).
- Sakwa, R.** 2007. Vladimir Putin and Russian Foreign Policy towards the West: Towards a New Realism. Gower, J.; Timmins, G. (eds.). *Russia and Europe in the Twenty-First Century: An Uneasy Partnership*. Anthem Press, pp. 1–22.
<https://doi.org/10.7135/UPO9781843317548.004>.
- Several EU countries cannot ask for Russia's help because of their 'big brothers' – Lavrov.** 2020. – *TASS Russian News Agency*, April 26.
<https://tass.com/politics/1149715> (10.05.2020).
- Springe, I.** 2017. How Russian Propaganda Becomes Even Nastier in Baltic News. – *Re:Baltica*, March 29.
<https://en.rebaltica.lv/2017/03/how-russian-propaganda-becomes-even-nastier-in-baltic-news/> (23.05.2020).
- Sputnik peatas Eestis tegevuse.** 2019. – *Err.ee*, 31. detsember.
<https://www.err.ee/1019225/sputnik-peatas-eestis-tegevuse> (23.05.2020).
- Stronski, P.; Himes, A.** 2019. Russia's Game in the Balkans. – *Carnegie Endowment for International Peace*, February 6.
<https://carnegieendowment.org/2019/02/06/russia-s-game-in-balkans-pub-78235> (13.05.2020).

- Surkov, V.** 2008. Russian political culture: The view from utopia. – Russian Social Science Review, Vol. 49 (6), pp. 81–97.
<https://doi.org/10.1080/10611428.2008.11065310>.
- Szostek, J.** 2017. The Power and Limits of Russia's Strategic Narrative in Ukraine: The Role of Linkage. – Perspectives on Politics, Vol. 15 (2), pp. 379–395.
<https://doi.org/10.1017/S153759271700007X>.
- Stratcom director: China and Russia top Covid-19 disinformation sources** 2020. – Latvijas Radio, April 9.
https://eng.lsm.lv/article/society/defense/stratcom-director-china-and-russia-top-covid-19-disinformation-sources.a355222/?fbclid=IwAR0D0JzY_6e11aVB1098BGs897O3SQfM16ISmgWoxm8jisKNQVTXWfwpTBU (24.05.2020).
- Swedbank: sel aastal langeb Eesti majandus 5%**. 2020. – Ärileht, 25. märts.
<https://arileht.delfi.ee/news/uudised/swedbank-sel-aastal-langeb-estee-majandus-5?id=89351215> (22.05.2020).
- Uuriv ajakirjandus valgustab Kremli propagandamasina siseelu**. 2018. – Propastop, 3. september.
<https://www.propastop.org/2018/09/03/4187/> (16.09.2018).
- Vahter, T.; Vedler, S.** 2020. Indrek Rahumaa toob Hiinast maske, kuni saab Lauma aluspesuvabriku neid õmblema. – Eesti Ekspress, 2. aprill.
<https://ekspress.delfi.ee/kuum/indrek-rahumaa-toob-hiinast-maske-kuni-saab-lauma-aluspesuvabriku-neid-omblema?id=89445423> (19.05.2020).
- Ventsel, A.; Hansson, S.; Madisson, M.-L.; Sazonov, V.** 2018. Hirmu mehhanismid strateegilistes narratiivides õppuse Zapad 2017 näitel. – Sõjateadlane, nr 8, lk 102–127.
- Ventsel, A.; Sazonov, V.** 2018. Russofoobia mobiliseeriv jõud. – Postimees, 26. juuni.
<https://arvamus.postimees.ee/4509822/andreas-ventsel-ja-vladimir-sazonovrussofoobia-mobiliseeriv-joud> (10.05.2020).
- 2020. aasta lisaelarve seaduse eelnõu seletuskiri**. 2020. Tallinn.
https://www.valitsus.ee/sites/default/files/2020._aasta_lisaelarve_eelnou_seletuskiri.pdf (25.05.2020).

b) venekeelne kirjandus

- Авва, В.** 2020. Возращение Латвии к России: коронавирус расставляет все по своим местам. – RuBaltic.ru, 24 марта. <https://www.rubaltic.ru/article/ekonomika-i-biznes/24032020-vozvrashchenie-latvii-k-rossii-koronavirus-rasstavlyayet-vse-po-svoim-mestam/> (22.05.2020).
- Армазанова, Т.** 2020. Коронавирус разделяет Евросоюз. – Inosmi.ru, 31 марта. <https://inosmi.ru/politic/20200331/247165844.html> (11.05.2020).
- Бабурин, Р.** 2020. Даже во время эпидемии страны Балтии верны русофобии. – Ритм Евразии, 6 апреля. <https://www.ritmeurasia.org/news--2020-04-06--dazhe-vo-vremja-epidemii-strany-baltii-verny-rusofobii-48323> (11.05.2020).

- Баранов, А.; Афонина, Е.** 2016. Прибалтийская русофобия и её истоки. – Программа «Национальный вопрос». Радио «Комсомольская правда», 8 апреля.
<https://www.kp.ru/radio/26511/3531281/> (21.05.2020).
- Бьюкенен, П.** 2020. The American Conservative (США): какова будет цена победы в войне с коронавирусом. – Inosmi.ru, 16 апреля.
<https://inosmi.ru/politic/20200416/247273254.html> (20.05.2020).
- Винников, А.** 2020. Коронавирус подарил Прибалтике новый повод для русофобии. – Взгляд. Деловая Газета, 7 апреля.
<https://vz.ru/world/2020/4/7/1032712.html> (13.05.2020).
- Выходные данные.** – Взгляд. <https://vz.ru/about/staff.html> (25.05.2020).
- Дневник (Болгария): если коронавирус уничтожит еврозону, виноватой будет «бережливая четверка».** 2020. – Inosmi.ru, 2 апреля.
<https://inosmi.ru/politic/20200402/247180668.html> (11.05.2020).
- «ЕС – не Европа, а немцы, итальянцы и поляки»: американский эксперт высказался о будущем континента после пандемии.** 2020. – RuBaltic.ru, 30 апреля.
<https://www.rubaltic.ru/news/30042020-es-ne-evropa-a-nemtsy-italyantsy-i-polyaki-amerikanskiy-ekspert-vyskazalsya-o-budushchem-kontinenta/> (21.05.2020).
- Иванов, А.** 2020. Чума на три прибалтийские хаты – со всех вокзалов поезда везут домой реэмигрантов. – Фонд стратегической культуры, 27 апреля.
<https://www.fondsk.ru/news/2020/04/27/chuma-na-tri-pribaltijskie-haty-vezut-domoj-reemigrantov-50733.html> (27.04.2020).
- Иванов, Е.** 2020. Страх и ненависть пандемии. Литва расплачивается за чужие ошибки. – Baltnews, 1 апреля.
https://baltnews.lt/mir_novosti_/20200401/1019845558/Strakh-i-nenavist-pandemii-Litva-rasplachivaetsya-za-chuzhie-oshibki.html (13.04.2020).
- Кришталь, М.** 2020. Кто в Прибалтике сильнее всех пострадал от коронавируса? – RuBaltic.ru, 30 марта.
<https://www.rubaltic.ru/article/politika-i-obshchestvo/30032020-kto-v-pribaltike-silnee-vsekh-postradal-ot-koronavirusa/> (27.04.2020).
- Круглей, И.** 2020. Коронавирус «схлопнул» Шенген: куда теперь податься прибалтийским гастарбайтерам. – Baltnews, 1 апреля.
https://lv.baltnews.com/ekonomika_online_novosti/20200401/1023795618/Koronavirus-skhlodnul-Shengen-kuda-teper-podatsya-pribaltiyskim-gastarbayteram.html (22.05.2020).
- Николаев, Н.** 2020. Коронавирус головного мозга: русофобов Эстонии оскорбила помощь Москвы. – RadioSputnik, 11 апреля.
<https://radiosputnik.ria.ru/20200411/1569849152.html> (13.05.2020).
- О проекте.** – Ритм Евразии. <https://www.ritmeurasia.org/articles--o-proekte-167> (18.05.2020).
- Последний гвоздь? Коронавирус может «добить» железнодорожный транзит через Прибалтику.** 2020. – Baltnews, 20 марта.
https://baltnews.ee/ekonomika_online_novosti/20200320/1018421925/Posledniy-gvozd-Koronavirus-mozhet-dobit-zheleznodorozhnyy-tranzit-cherez-Pribaltiku.html (11.05.2020).

- Пурина, Э.** 2020. «Чума на три прибалтийские хаты»: что пишут в России об Эстонии и Латвии во времена Covid-19. – Rus.Postimees.ee, 2 мая.
<https://rus.postimees.ee/6964048/chuma-na-tri-pribaltiyskie-haty-hto-pishut-v-rossii-ob-estonii-i-latvii-vo-vremena-covid-19> (10.05.2020).
- Пых, О.** 2020. Коронавирус в Латвии: русские и латыши по-прежнему говорят на разных языках, и это хорошо. – Sputniknews, 12 апреля.
<https://lv.sputniknews.ru/columnists/20200412/13545838/Koronavirus-v-Latvii-russkie-i-latyshi-po-prezhnemu-govoryat-na-raznykh-yazykakh-i-etokhorosho.html> (19.04.2020).
- Пятринис, А.** 2020. Захват ЕС. Как коронавирус убил единую Европу и показал, кто есть кто. – Sputniknews, 21 марта.
<https://lt.sputniknews.ru/columnists/20200321/11659770/Zakhvat-ES-Kak-koronavirus-ubil-edinuyu-Evropu-i-pokazal-kto-est-kto.html> (22.05.2020).
- Развал Евросоюза – чьи-то мечты или неизбежное продолжение пандемии коронавируса?** 2020. – Baltnews, 15 мая.
https://baltnews.ee/mir_novosti/20200515/1018553399/Razval-Evrosoyuza-chi-to-mechty-ili-neizbezhnoe-prodolzhenie-pandemii-koronavirusa.html (21.05.2020).
- Редакция.** – RuBaltic.ru. <https://www.rubaltic.ru/edition/> (19.05.2020).

Dr VLADIMIR SAZONOV

Kaitseväe Akadeemia rakendusuringute osakonna vanemteadur,
Tartu Ülikooli vanemteadur ja Sisekaitseakadeemia teadur

Dr HOLGER MÖLDER

Tallinna Tehnikaülikooli rahvusvaheliste suhete dotsent